

**Житомирський державний університет імені І. Франка
Навчально-науковий інститут філології та журналістики
Кафедра теорії та історії світової літератури**

ПОЛІЛОГ

№ 1

**Науково-публіцистичний
студентсько-викладацький збірник**

Засновано у 2013 р.

Житомир «Полісся» 2013

УДК 82–92 : 82.09

Головний редактор

Володимир Ершов, доктор філологічних наук

Відповідальний секретар

Ольга Коржовська, кандидат філологічних наук

Редакційна колегія:

Галина Бондаренко, кандидат філологічних наук

Галина Соболевська, кандидат філологічних наук

Наталія Астрахан, кандидат філологічних наук

Зоя Ржевська, старший викладач

Вікторія Білявська, асистент

Катерина Мельник, асистент

Верстка, технічне редагування

Жанна Ганько

Затверджено на засіданні
кафедри теорії та історії світової літератури
(протокол № 9 від 30 травня 2013 р.)

Державна реєстраційна служба України. Свідectво про державну
реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія ЖТ № 184/561-Р від 04.04.2013 р.

Адреса редколегії:

Житомирський державний університет імені Івана Франка.
10008. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, корп. 4, ауд 503.
e-mail кафедри: zar.liter@gmail.com

© «Полілог», 2013.

ISSN 2311-1844

З М І С Т

Володимир ЄРШОВ. СЛОВО ВІД РЕДАКТОРА	5
---	---

ЕЙДОС ЗАРУБІЖНОГО ТЕКСТУ

Петро БІЛОУС ЛІКУВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛІТЕРАТУРИ	9
---	---

Анастасія БІЛОУС РОМАН КАРЕЛА ЧАПЕКА «ВІЙНА З САЛАМАНДРАМИ» ЯК ЖАНР РОМАНУ-ПЕРЕСТОРОГИ	12
--	----

Юлія БІЛОШИЦЬКА ОБРАЗ БУНТІВНОЇ ЛЮДИНИ В ПОВІСТІ ДЖЕРОМА СЕЛІНДЖЕРА «НАД ПРИРВОЮ У ЖИТІ»	18
--	----

Юлія БОЙКО ЛИЦАРСЬКИЙ РОМАН «ТРИСТАН ТА ІЗОЛЬДА»: СВОЄРІДНІСТЬ ОБРАЗНОЇ СИСТЕМИ	26
---	----

Наталія БОРИСЕНКО ОСОБЕННОСТИ ИНТЕРПРЕТАЦИИ ФАУСТОВСКОГО СЮЖЕТА В РОМАНЕ ТОМАСА МАННА «ДОКТОР ФАУСТУС»	35
---	----

Зоряна ГОЛОВЕЦЬКА ПРОБЛЕМА АВТОРА ТА ЧИТАЧА ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ В РОМАНІ МИХАЙЛА БУЛГАКОВА «МАЙСТЕР І МАРГАРИТА»	41
---	----

Анна ГУБАРЕВА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ МОТИВОВ ЭМОЦИОННОГО СТАНУ ГОЛОВНИХ ГЕРОЕВ У МІСТЕРІЇ Д. Н. Г. БАЙРОНА «КАІН»	50
---	----

Надія ЗАБОЛОЦЬКА БІБЛІЙНІ РЕМІНІСЦЕНЦІЇ В РОМАНІ МИХАЙЛА БУЛГАКОВА «МАЙСТЕР І МАРГАРИТА»	57
--	----

Анастасія ЛАВРОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ОБРАЗУ ДИЯВОЛА: ВІД ТЕОЛОГІЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ ДО ХУДОЖНЬОЇ ПРАКТИКИ	66
---	----

Анастасія ЦЕРКОВНА СИМВОЛІКА СМЕРТІ У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ЕДГАРА АЛЛАНА ПО	73
--	----

У ПРОСТОРІ ВОЛИНСЬКОГО ТЕКСТУ

Софія ГУЗЕНКО «ЖИТЕЙСКИЕ ИСТОРИИ» В. С. КИРИЧАНСКОГО: ПРОБЛЕМАТИКА, СТИЛЬ, ЖАНРОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ	79
--	----

Анна ЄВПАК ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ А. М. ЛІСОВСЬКОГО: ПОЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ПОЕЗІЙ	84
--	----

Марія ЄСАУЛОВА ЛИРИЧЕСКИЙ ПОРТРЕТ ЖЕНЩИНЫ В ТВОРЧЕСТВЕ Г. Ф. БОНДАРЕНКО	91
--	----

Юліанна КАЦЕМБА ХУДОЖНЯ ПАРАДИГМА ІНШОСТІ В «ЧОРНІЙ РАДІ» П. КУЛІША ТА «СПОГАДАХ СОПЛІЦІ» Г. ЖЕВУСЬКОГО	98
--	----

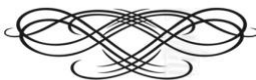
Ірина СТАРОВОЙТ ХУДОЖНЯ ПРОЗА Г. М. ЦИМБАЛЮКА: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ЗБІРКИ «ЦІНА ПЕЧАЛІ»)	103
---	-----

Аліна СТРОЦЬКА ТИПОЛОГІЯ ТА СИСТЕМА ОБРАЗІВ ВОЛИНСЬКИХ ГАВЕНД МІХАЛА ЧАЙКОВСЬКОГО «ЗИМОВА НІЧ. СПОГАДИ З ГАЛЬЧИНА», «ОСІННІЙ ДЕНЬ. СПОГАДИ З ГАЛЬЧИНА» ТА «САВЕЛІЙ. ПОЛКОВІ СПОГАДИ»	109
--	-----

СОБОР МУЗ: ПОЕТИЧНА СТОРІНКА

Володимир БІЛОБРОВЕЦЬ	115
Галина БОНДАРЕНКО	116
Ольга ГАВРИЛОВА	117
Надія ЗАБОЛОЦЬКА	118
Ольга КОРЖОВСЬКА	119
Ольга КУЧУК	120
Антон ЛІСОВСЬКИЙ	121
Лілія МАСАН	122
Юлія МАРТИНЕНКО	123
Катерина МЕЛЬНИК	124
Ксенія МУЗИЧЕНКО	125
Марія РОЗБІЦЬКА	126
Леся САВЧУК	127
Аксінья СІНЬКО	128
Віра СМОЛЯР	129

Марина СУПРУНЕНКО	130
Микола ТИМОЩУК	131
Марія ХОМЧУК	132
Даша ШАБАЛІНА	133
Надія ШАНЮК	134
Марія ШОМКО	135
Леся ЯНЧЕВСЬКА	136

5-й ПОВЕРХ

Вікторія БІЛЯВСЬКА ОБ'ЄДНАНІ ІМЕНЕМ ЮЗЕФА ІГНАЦІЯ КРАШЕВСЬКОГО	138
---	-----

Катерина МЕЛЬНИК. «ПО СЕКРЕТУ» З ОЛЬГОЮ КОРЖОВСЬКОЮ. <i>Percontatio</i>	141
---	-----

ХРОНІКА КАФЕДРИ

2011 – 2013 рр.	147
------------------------	-----

Юліана Кацемба,
студентка 5 курсу ІФЖ

Наукові керівники:
О. О. Юрчук,
кандидат філологічних наук, доцент,
В. О. Єршов,
доктор філологічних наук, професор

ХУДОЖНЯ ПАРАДИГМА ІНШОСТІ В «ЧОРНІЙ РАДІ» П. КУЛІША ТА «СПОГАДАХ СОПЛИЦІ» Г. ЖЕВУСЬКОГО

У статті виділено відмінні риси творення художніх образів у «Чорній раді» Пантелеймона Куліша та «Спогадах Соплиці» Генріха Жевуського. Розглянуто наративні особливості творів, форми релігійності, ставлення до козацтва, а також спосіб змалювання представників інших народів.

Підставу для типологічного зіставлення «Чорної ради» П. Куліша та «Спогадів ясновельможного пана Северина Соплиці, парнавського чашника» Г. Жевуського дають нам тісні історичні зв'язки польського й українського народів, їх подібність в культурі й традиціях, спільна доба написання творів, схожі ідеологічні та філософські переконання авторів. До того ж, романісти є певною мірою першопрохідцями: П. Куліш – творець першого історичного роману в українській літературі, а Г. Жевуський – шляхетської гавенди у польській.

У «Спогадах...» розповідь ведеться від особи оповідача, що інколи заважає зрозуміти справжню суть героїв. Нерідко його оцінка не дає змоги зробити власний висновок. Ми майже не чуємо мовлення героїв. Їх ніби не існує – вони є витвором не автора, а оповідача. Натомість для героїв П. Куліша не існує обмежень, вони говорять від свого імені. Автор не ховає їх за спиною оповідача. Персонажі письменника – індивідуальності, які витворюють самі себе.

Г. Жевуський звертає увагу на звичаї козацькі, на організацію Запорозької Січі. Здавалося, найбільше враження справили на нього танці козаків: «один надзвичайно гарний козак із дивною легкістю танцював присіди <...> до землі, а потім знову підстрибуючи вгору; голубці вибивав п'яткою об п'ятку, кружляв із дівчатами по всій хатині, це все робив, граючи на бандурі» [8, с. 62]. В очах чашника парнавського січовики повстають як веселий, безтурботний народ із цікавими й дещо дивними звичаями. Ставлення П. Куліша до Запорозжя після досягнення Україною автономії суперечливе: з одного боку, митець поетизує його («на Запорозжжі воля ніколи не вмирала, давні звичаї ніколи не забувались, козацькі предковічні пісні до посліду дней не замовкали» [4, с. 78]), з іншого, – вважає загрозою соціальному пануванню національної шляхетсько-старшинської верхівки, яка, на думку автора, уособлювала початки української державності [5]. Симпатії П. Куліша на боці насамперед «городового», а не «низового» козацтва.

Г. Жевуський у «Спогадах Сопліци» показує сарматські традиції, звичаї, шляхетську релігійність. Сарматська версія релігійності говорить, що поляк та католик – поняття тотожні: «Він зрозумів, що, на відміну від Москви, наша національність заснована лише на релігії. Не мудрістю світовою, не філософами він колонізував російські підвладні території, а релігією та побожністю <...>. Як тільки громадяни прийняли нашу віру, одразу виникла необхідність перекласти їх статuti на польську мову» [8, с. 17]. Мається на увазі Брестська унія 1596 року, до якої спричинився польський король Зигмунт III.

Цікаво, що й П. Куліш у «Чорній раді» згадує події цих років, проте не бачить ніякого просвітництва й побожності, а лише «наругу католиків і уніатів над греко-руською вірою» [4, с. 11]. Згадує він той рік як «нещасливий Берестецький рік», коли «прийшов до Києва Радзивілл із литвинами, усе попалив і пограбував» [4, с. 28]. Сам П. Куліш не висловлює ненависті до поляків, а польську княгиню, дружину Гвинтовки, навіть жаліє: «і що ті князі, сенатори да великі пани нарobili, про що вона й не відала, за все тепер одвічає» [4, с. 84]. Цікавими є форми релігійності: показні каяття магнатів, які вирушають в паломництво до Святої Землі, демонстраційність постів та покаянь. Вони вважали, що навіть найбільший грішник може відкупити свої гріхи вагомим матеріальним вкладом у парафію чи монастир. Так, у «Спогадах...» шляхта вирушає в паломництво до Святої Землі, щоб покаятись у гріхах, у «Чорній раді» Шрам із сином їдуть на прощу до Києва.

У романі П. Куліша вищою є віра православна, козаки вважають, що Бог лише на їхній стороні, саме невгасима їхня віра допомагала переживати усі труднощі: «А наш брат, сірома, у своїй драній свитині щоніч з плачем зове на поміч Бога. Що б не трапилось із козаком – „не забуде... християнської віри довіку!“» [4, с. 73]. У Г. Жевуського шляхетська Річ Посполита, тримається на сарматському католицизмі. В мовленні оповідача весь час присутні три слова: Бог, ксьондз, віра. Сарматський бог Сопліци схожий на доброго магната, що піклується про своїх слуг. Радзивілл у хвилину розпачу й страшного гніву (після розстрілу його друга Володковича) був готовий повісити віленського єпископа, а потім їхати в Рим і просити прощення у Папи. Він вірить, що таким чином добрі відносини з Богом будуть відновлені, а совість очиститься [1]. Так само міркують й інші герої, яких від вчинення злочину часто утримує їх забобонність і смертельний страх перед муками в чистилищі чи пеклі.

У релігійному житті шляхти переважають зовнішні форми. Неписьменного завзятого картяря пана Держановського шляхта вважає єретиком тільки тому, що в костелі він не може стояти на одному місці, й тому не молиться довго. Те, що «він своїх і чужих грабує, бешкетувати любить, так що просто страх» [8, с. 11], не грає великої ролі. Головне – Держановський носить медальйончик і щодня молиться, а цього достатньо, щоб вважатися католиком. Зовнішній прояв віри бачимо й у «Чорній раді»: до історії, до дійсності, до життя П. Куліш ставиться з «якоюсь „християнською іронією“ або й „романтичною іронією“, як до іграшки, до дурниці, до „суєти суєтствій“, як каже Божий чоловік» [7, с. 480]. Навіть запорозькі гулянки – вираз того самого «безпечного та якогось смутного»

погляду на світ, «гуляли вони і гульнею доводили, що все на світі суєта», бо «козацької душі і ввесь світ не сповнив би <...>. Тільки один Бог може її сповнити» [4, с. 55]. Типово, що найбільшими прокляття, якими «обдаровували» січовики Брюховецького за його обман, стосувалися життя вічного й прощення гріхів: «Щоб тебе пекло та морило», «щоб тебе, окаянного, земля не прийняла», «щоб ти на страшний суд не встав» [4, с. 138].

В оповіданнях чашника парнавського немає місця для міщан та селянському невігластву. Якщо в епізодах і з'являються «негербові», то лише для того, щоби своєю відвагою та патріотизмом заслужити на nobilitaцію (надання дворянського титулу), хоча зазвичай вони до цього не доживають, або в фрагментах, які описують низький стан сучасності та «напівпанів» сумнівного походження, котрі купують собі відзнаки [8]. У творі П. Куліша масові сцени присутні: хрестини Сурмачевого сина, напад п'яних косарів на Шрама, похорон ніжинського вйтенка. Українське суспільство в романі строкате. В ньому досить часто вивищуються натури сильні і яскраві. Важливе місце в романі посідає узагальнений образ «черні» – селянства, міщан, козацької голоти, яка й визначає наслідки Чорної ради – обрання гетьманом Івана Брюховецького. Як правило, образ козака в романі «Чорна рада» характеризується через призму його стосунків з поляками, татарами, турками, євреями, росіянами [3].

Стосунки з ляхами («проклятущими») визначаються через опозицію «якшання» – мужня відсіч: «Почали значні козаки жити на лядський кшталт із великої розкоші» або: «А тим часом католицькі пани з нашими перевертнями усилювались унію на Вкраїні прищепити»; якщо йдеться про жінок-ляшок, тут бачимо поблажливе ставлення («князь» Гвинтовка одружений із ляхкою, «бідолашною княгинею»).

У ставленні до татарів («татарви»), як і до поляків, на першому місці критерій віросповідання: персонажі часто їх називають бусурменами, чужовірцями: «Ту славу, ті злигодні вибила нам із голови безбожна татарва, як уломився Батий у твої Золоті ворота» [4, с. 28]. Відносини з турками в творі окреслено через репліки дійових осіб: «Три годи, як три дні, промучивсь я в проклятій неволі, на турецькій каторзі, на тих безбожних галерах» [4, с. 16–17], авторські ремарки: «Сидів він зимовником на Низу, взявши собі за жінку бранку туркеню» [4, с. 13]. Щодо євреїв, то тут стиль розмов дійових осіб переходить на рівень побутовий: ідеться про наболілу проблему пияцтва православних, до якого його призвичаюють «жиди» (епізод із розгляданням серед «трофеїв» Черевана мальованої таці, де «жидок дає запорожцеві напиться горілки з барильця» [4, с. 22]).

Влада московського царя сприймається переважно як спосіб об'єднати українські землі під однією булавою, втихомирити козацьку чернь, показати міць гетьманської влади: «Козацьке слово химера! Нехай лиш вийдуть у Переяслав царські бояре, побачимо, як та чорна рада устоїть против гармат», або: «пили й за царя православного і праведного, котрий ні для кого в світі душею не покривить, не як той король, що оддав козаків магнатам на поталу». В «Спогадах Сопліци», на відміну від «Чорної ради», подаються описи зовнішності інших народів. Сопліца по вигляду й одягу

чітко відрізняє москаля від хлопа, а от неосвічений Держановський усіх іноземців сприймає на одне лице, «у нього кожен чужоземець був німцем» [8, с. 11].

Про запорожців і козаків мова йде як про народ, який охочий до танців, гулянь, вони «схильні до розбою» [8, с. 63], «русини забобонні» [8, с. 91]. Наратор зауважує: «Запорожець не хоче виконувати ніякої роботи, гордує працювати на землі. Інколи граються садом, і то лише деякі, бо гуляння – це їх найбільша потіха» [8, с. 65]. Знайомий був Сопліца й з росіянами: «треба знати, що корінні москалі, особливо потомки давніх боярів, дуже часто люди чесні й моральні» [8, с. 100]. Але до цариці він не виявляє поваги й пошани: «краще я втрачу прихильність цариці за те, що чесний, ніж втрачу благодать у Бога, як невдячний слуга» [8, с. 101], а «Петро <...> – це був найзапекліший наш ворог» [8, с. 120].

До татар висловлює недовіру, оскільки «Іслам Гірей переконував, що як тільки Корона із Литвою повстануть, Порта поспішить на допомогу» [8, с. 44], а проте «Порта не допомогла. Насторожують Сопліцу сповідувачі ісламу, з деякими він навіть товаришує, а проте ставиться із обережністю. «Емір Юсуф людина чесна, проте як справжній турок, міг щось нехороше до цієї шаблі причепити» [8, с. 16], – роздумує він, розглядаючи подарунок, і все-таки для певності вирішує посвятити шаблю у ксьондза.

Євреї не долучаються до життя політичного й воєнного країни, вони лише торгують, найчастіше – в шинках алкогольом: «(жид) пішов по кухоль свіжого пива» [8, с. 49]. Образ євреїв асоціюється тут із образом зрадників: «якби знову виплила справа, від котрої Пилат руки вмивав, а жиди поклали одну-другу пачку грошей <...>, – наш Спаситель вдруге був би розіп'ятий» [8, с. 105].

Незважаючи на різновекторність у потрактуванні образу козака другої половини XVII ст. в романі «Чорна рада», цілком очевидно видається його ідеалізація як спосіб міфологізації. Авторське творення міфу простежується вже на початку твору, коли Черевань порівнює козаків із непереможними греками: «Був народ греки, так, примірно, як ми козаки <...>. Народ непобідимий» [4, с. 22]. Автор розвиває свою ідею у п'ятому розділі роману, де подає опис монастиря, збудованого Сагайдачним. Поряд з образами святих на стінах монастиря чернець намалював і образи козаків: «То ж святе саме по собі, а то таки й наше козацьке лицарство було там скрізь по ограді помальоване, щоб народ дивився да не забував, як колись за батьків та за дідів діялось» [4, с. 35].

У «Спогадах...» центральною є апологія шляхетства. Ієрархічний порядок суспільства Сопліца пояснює вироями Провидіння Божого, одночасно показуючи безпідставність бунту проти нього. Вартість шляхетства, на думку чашника, ні з чим не можна порівняти: «Без найменшого перебільшення визнаю, що не тільки своїм досвідом, але й усім життям не можна зазнати більшої честі, ніж було польське шляхетство. Бо шляхтич, навіть найбідніший, був рівний з магнатом, і рівності цієї не втрачав, навіть служачи у нього» [8, с. 86].

Отже, у творенні образів «Чорної ради» П. Куліша та «Спогадів...» Г. Жевуського можна виділити такі відмінні риси: своєрідність способу подачі подій через образи оповідача та розповідача; ідеалізація образу

козака проти образу шляхти; відмінності в змалюванні козацтва (двоєке ставлення П. Куліша); розходження поглядів на роль та значення історичних подій та віра православна – віра католицька.

Ю. Кацемба. Художественная парадигма инаковости в «Черной раде» П. Кулиша и «Воспоминаниях Соплицы» Г. Жевусского.

В статье выделены отличительные черты создания художественных образов в «Черной раде» Пантелеймона Кулиша и «Воспоминаниях Соплицы» Генриха Жевусского. Рассмотрены нарративные особенности произведений, формы религиозности, отношение к казачеству, а также способ изображения представителей других народов.

J. Katsemba. Artistic paradigm of otherness in the «Soplit's Memoirs» by H. Zhevusky and «The Black Council» by P. Kulish.

The article has review the distinctive features of creating artistic images in the «Soplit's Memoirs» by Henry Zhevusky and «The Black Council» by Panteleimon Kulish. Considered the way of narration in the works, forms of religiosity, attitudes toward the Cossacks, and manner of presentation of other nations.

Список використаної літератури

1. Билютенко Е. Романтическая шляхетская гавенда в польской прозе XIX века. – Гродно : ГрГУ, 2008. – 135 с.
2. Ершов В. Польська література Волині доби романтизму: генологія мемуаристичності. – Житомир : Полісся, 2008. – 624 с.
3. Железна Ю. Козацтво як державотворчий символ (у романі П. Куліша «Чорна рада») // Українська мова та література. – 2008. – Ч. 1–2. – С. 16–18.
4. Куліш П. Чорна рада. – К. : Національний книжковий проект, 2011. – 352 с.
5. Нахлік Є. Українська романтична проза 20 – 60-х років XIX ст. – К. : Наукова думка, 1988. – С. 93–137.
6. Терлецький В. Київські листи Куліша // Київ. – 1994. – № 5-6. – С. 130–136.
7. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму)». – К. : Видавничий центр «Академія», 2003. – 568 с.
8. Rzewuski H. Pamiątki Soplicy / oprac. K. Duda Kaptur. – Kraków : Wydawnictwo GREG, 2008. – 238 s.
9. Siwicka D. Romantyzm 1822 – 1863. – Warszawa. – 1999. – 248 s.

